

Nieuwsbrief

Najaar 2008 19

Stichting Rudolf Steiner Vertalingen

Stichting Rudolf Steiner Vertalingen
Nieuwsbrief nr. 19 najaar 2008

Secretariaat

Jan Bogaerts
Slotlaan 155-III
3701 GC Zeist
06 22 12 88 24
jbogaerts@gmail.com

www.steinerboeken.nl

Postbank 698 388
Triodos Bank 21 21 85 225
KvK Utrecht 41183837

Bestuur

Michiel ter Horst, voorzitter
Andreas Reigersman, penningmeester
Jan Bogaerts, secretaris
Jacqueline van Paaschen

Redactie

Roel Munniks, voorzitter
Frans van Bussel
Michel Gastkemper
Redactiesecretaris: Lieke Bronzwaer

Uitgever

Uitgeverij Christoffoor,
Jaap Verheij

Vormgeving

Françoise Berserik

Afbeelding omslag:

Benno Sloots – *War Requiem* (Britten),
09-03-08

De U-beweging

Afdalen in de wereld van het onzichtbare – dan weer opduiken, met goede en uitvoerbare ideeën, dat is de gedachte van de U-beweging, die de harten van talloze bedrijfsadviseurs, directeuren en bestuurders op dit moment veroverd. *Open Mind – Open Heart – Open Will* staat op het omslag van het betreffende boek *Theory U: Leading from the Future as it Emerges* van Otto Scharmer. Het boek gaat over onze morele techniek in sociale verhoudingen en beschrijft hoe wij, samen werkend, het gebruikelijke *Talking Nice* (de ander naar de mond praten) achter ons kunnen laten om drie stappen vooruit te zetten: eerst *Talking Tough* (mijn kaarten open op tafel leggen), dan verdiepend naar de *Reflective Dialogue* (gemeenschappelijke bezinning op het geheel), om ten slotte af te dalen naar *Presencing* (actief aanwezig zijn; de hoogste toekomstige potentie als een wezen ervaren).

De auteur doceert aan het prestigieuze Massachusetts Institute of Technology en kreeg daar de gelegenheid om wereldwijd de 130 meest vernieuwende denkers te interviewen; een ervaring waar hij rijkelijk uit put. Reeds als scholier op de Vrije School in Hamburg begon hij zich in de antroposofie te verdiepen. In zijn nieuwe boek noemt hij van de talloze door hem behandelde schrijvers Rudolf Steiner de invloedrijkste, aan wiens *Filosofie van de vrijheid* hij de sleutel voor zijn benadering

te danken heeft. Hij citeert de antroposofie echter niet uit boeken, maar ervaart haar in zijn werkleven. Het deed voor mij weldadig aan om door zijn ogen mee te kijken en te zien hoe hij geesteswetenschap bij denkers uit alle culturen herkent, maar vooral hoe hij deze afleest uit de praktijk van vernieuwende professionele samenwerking in bedrijven en instellingen. De sprankelende, verjongende, vernieuwende kracht van Rudolf Steiners werk staat hier fris voor ons, gekleed in Amerikaans businessjargon.

Waarom vertel ik dit aan u? Omdat de genoemde Scharmer zijn boek niet had kunnen schrijven als hij Steiner niet had kunnen lezen. Ook in ons land zullen de nieuwe generaties Rudolf Steiners werk in vertaling nodig hebben. U vormt met de andere begunstigers de financiële basis voor ons vertaalinitiatief. Zonder begunstigers geen vertaalwerk, zo eenvoudig is het.

Wij als initiatiefnemers zijn u dankbaar voor uw trouwe steun, gewoonlijk € 50 per jaar, velen doen iets extra, sommigen geven een steunbijdrage voor tien jaar van € 3000 inééns, of verdeeld over vijf of tien jaren als lijfrente, terwijl enkelen ons werk hebben bedacht in hun testament.

Elke hulp is belangrijk, want het grote aantal gevers draagt het geheel. En daarvoor zijn wij u dankbaar.

Namens het bestuur, Michiel ter Horst, voorzitter

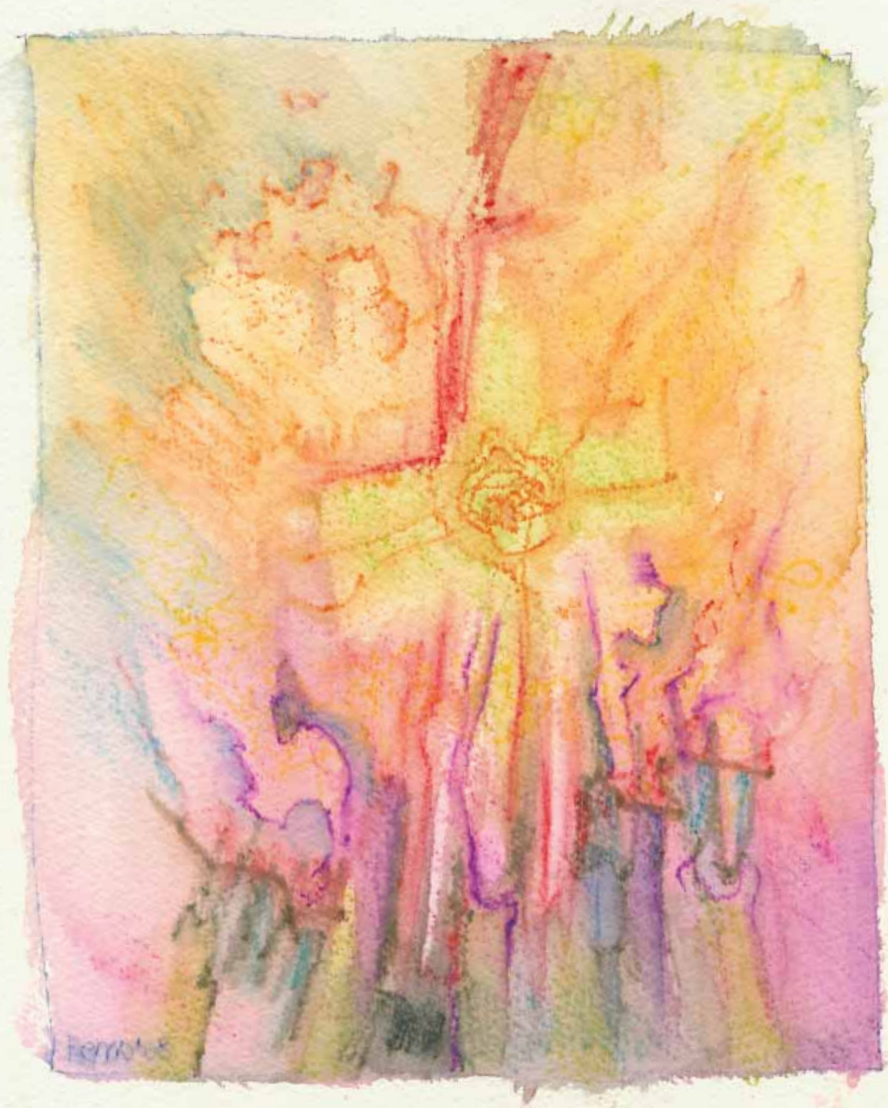
Bij het werk van Benno Sloots

De afgelopen twee jaar heeft Henk Hage werk geleverd voor de omslagen van de uitgaven in de Werken en voordrachten NIEUWE REEKS. Voor de komende twee jaar zal Benno Sloots schilderijen maken voor de omslagen van zowel nieuwe vertalingen als eerdere uitgaven die aan een herdruk toe zijn.

Benno Sloots voelt zich nauw verbonden met de antroposofie. De kunst-

voordrachten van Rudolf Steiner, bijvoorbeeld *Het wezen van de kleuren*, vormen voor hem een belangrijke inspiratiebron.

In deze *Nieuwsbrief* is een aantal aquarellen uit 2008 gereproduceerd die Sloots maakte na het horen van Requiem van beroemde componisten. Aangegepen door de monumentale muziek van deze dodenmissen heeft hij geprobeerd dit in zijn eigen beeldtaal te verwerken.

‘De kern zit in de kleur’

Het verschil tussen muziek en schilderkunst ziet Benno Sloots als volgt: ‘Ofschoon men in de beeldende kunst sinds Kandinsky spreekt over muzikale elementen in kleuren- en vormtaal – soms ook aangeduid met muziektermen – is er een wereld van verschil tussen muziek en schilderkunst. We kunnen de eerste tijdskunst noemen, de tweede ruimtekunst. Het een is immaterieel, het ander materieel. De oorsprong van beide kunststromen is wezenlijk verschillend. Ook de beleving heeft met totaal andere zintuigen te maken: met het oog of met het oor. Vraagt men nu aan de beeldend kunstenaar om datgene wat via het oor binnenkomt in kleur en vorm weer te geven, dan is dat een heel speciale uitdaging.’ Het is voor Benno Sloots ook ‘een totaal andere gevoelswereld of ik mij met een Requiem of met een Resurrectionem verbonden voel. Als de muziek dit ook in mij oproept, verschijnt er als vanzelf een bijbehorende kleurstemming.’

Benno Sloots geeft het scheppingsproces van de schilder weer in een mooi beeld:

‘De kleurenwereld is als een spiegelend meer. De hemelwolken op het oppervlak vertellen over de wereld boven je, maar duik je in het meer, dan opent zich een nieuwe wereld. Dan blijkt dat het spiegelend vlak een metafoor kan zijn voor een grensgebied waar de scheppende kunstenaar boven en onder in een nieuw vlak probeert samen te voegen.

De wolkenwereld is het beeld voor die wereld waar alle inspiratie vandaan komt. De diepte onder water vertelt eigenlijk het verhaal van de omhullende materie waar je weerstanden

– letterlijk en figuurlijk – tegenkomt om de inspiratie in kleur en vorm te vertalen. Maar het is niet alleen een vertaalslag, want je kunt gelijktijdig onder en boven de waterspiegel zijn. De tweeledigheid van materie en geest kan door de scheppende mens met elkaar verbonden worden.’

Wat gebeurt er in hem als hij schepend werkzaam is? Benno Sloots: ‘Wat mij betreft is dat: het mij verbinden met het wezenlijke van de kleur, en het laten werken van de krachten uit die kleurenwereld.

De kleurenleer geeft antwoorden die alleen waar zijn als de ervaring met dat antwoord overeenkomt.

Zoals Goethe al zei: een kleurenleer moet gedaan worden. Maar in dit doen zit de zoektocht van de werkende kunstenaar. Waar of wat is het centrum waar ik als kunstenaar tastend naar op zoek ben? En is dat centrum de krachtbron en schenker van de inspiratie op het grensgebied waar de kunstenaar zich bevindt?’

In 1972 hield Benno Sloots zijn eerste tentoonstelling in Amsterdam, zijn meest recente was een grote indrukwekkende zomertentoonstelling in 2008 in het Goetheanum te Dornach, Zwitserland. Met de hier genoemde vragen en beelden weet hij vorm te geven aan zijn kunstenaarschap als schilder. Door hem geschapen kunstwerken zullen de komende publicaties van Rudolf Steiner in de Werken en voordrachten NIEUWE REEKS gaan toonen: iets waar u zich op kunt verheugen.

De citaten zijn afkomstig uit: *Voorbij het woord: in de kleurenwereld van Benno Sloots*, Uitgeverij Christoffor, Zeist 2002.

Aan alles komt geen eind

Bij het verschijnen van *De wereld van de gestorvenen*

Na het lezen van de voordrachtencyclus *De wereld van de gestorvenen* kan ik dit werk van harte aanbevelen:

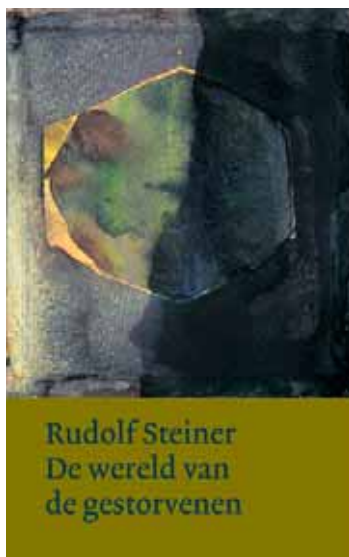
- aan iedereen, die nog echte vragen heeft over het leven en de dood – en die zich niet met ‘dooddoeners’ tevreden stelt;
- aan iedereen, die een dierbare lotgenoot heeft verloren en die de gestorvene op zijn weg wil begeleiden;
- aan iedereen, die vindt dat het tijd wordt om zich op het sterven voor te bereiden.

Als u niet tot een van deze categorieën behoort, kan ik u nóg aanraden om deze lezingencyclus van Rudolf Steiner ter kennis te nemen.

Waarom?

Vanouds kennen alle culturen ‘dodenboeken’, die de functie hadden om levenden op het sterven voor te bereiden en gestorvenen op hun weg te begeleiden. Wie tegenwoordig zulke boeken bestudeert (*Het Egyptische Dodenboek*, *Het Tibetaanse Dodenboek*, enzovoort) komt voor raadsels te staan. Het is alsof je een onbekende taal leest, die je eerst in verstaanbare begrippen en woorden moet vertalen voordat je de betekenis van deze archaïsche beeldtaal begint te verstaan.

Weliswaar zijn er over al deze ‘dodenboeken’ boeiende commentaren geschreven – maar ze maken allemaal duidelijk dat hun inhoud niet meer van deze tijd is. Onze postmoderne westerse cultuur is bij mijn weten de enige cultuur ter wereld die de gestorvenen buitensluit.

De wijze van omgang met de stervenden en de gestorvenen zegt iets over de aard van een cultuur. In ons geval drukt dit gebrek aan omgang uit, dat de westerse cultuur de verbinding met spiritualiteit (vergeleken met alle voorgaande culturen) nagenoeg verloren heeft. Ongetwijfeld is dit ook de reden waarom de zoektocht naar spiritualiteit in onze tijd zo'n hoge vlucht neemt. Dat van deze zoektocht tegenwoordig veelvuldig misbruik wordt gemaakt, behoeft geen toelichting.

Des te verwonderlijker is het, in deze voordrachtenreeks iemand te horen die niet alleen een soeverein inzicht heeft in al deze culturen met betrekking tot de gestorvenen, maar tevens een eigen toegang heeft tot de wereld van de gestorvenen – en zich

bovendien in glasheldere begrippen en woorden kan uitdrukken.

Het werk *De wereld van de gestorvenen* is méér dan een 'reisgids voor het leven na de dood'. In helder geformuleerde oefeningen geeft Rudolf Steiner in deze voordrachten tevens een vademecum voor de omgang met de gestorvenen. Deze oefeningen doen te allen tijde een appel aan de moraliteit. Nergens is een spoor van ongezonde nieuwsgierigheid te herkennen.

Het werk geeft niet alleen een vergezicht op de weg van de gestorvene in het leven na de dood tot aan de nieuwe geboorte, maar laat daarin ook telkens de plaats van de afzonderlijke wegen in het geheel van de wereldontwikkeling zien. Opmerkelijk is de plek van het zogenaamde 'boze', dat in het grote geheel onmisbaar is en uiteindelijk ten dienste staat van het goede.

Bij het lezen van dit werk viel mij de nuchterheid op waarmee deze grote thema's besproken worden. Enerzijds worden we geconfronteerd met een ontnuchterende werkelijkheid – die in de populaire literatuur over dit onderwerp vaak wordt verzwegen: relaties die in het leven gevormd zijn, kunnen in het leven na de dood niet 'herzien' of veranderd worden. De gestorvene wordt met voldongen feiten geconfronteerd, die hij vooralsnog niet ongedaan kan maken. Alledaags gezegd: hij schept zijn eigen hemel of zijn eigen hel. Maar in deze ontnuchterende werkelijkheid kunnen de levenden iets voor de gestorvenen doen en hun bestaan draaglijk maken of zelfs verlichten. Hier krijgen de voordrachten een bijzondere toon, door het appel dat Rudolf Steiner aan zijn toehoorders doet.

De gestorvenen zijn met handen en voeten gebonden aan de gevolgen van

hun daden, zowel ten goede als ten kwade, maar wij, de levenden, hebben speelruimte om hun wereld te verlichten – bijvoorbeeld door het voorlezen van geestelijke inhouden aan de gestorvenen. De morele techniek van dit voorlezen wordt door Steiner concreet beschreven.

Tot op de dag van vandaag klinkt bij de mensen die zich niet om de dood bekommeren, de bekende dooddoener: 'We zullen wel zien...' Deze uitspraak is zo oud als de weg naar Rome. De Griekse materialisten zeiden al: 'Zolang ik er ben, is de dood er niet. En wanneer de dood komt, ben ik er niet meer...' Dit bekende verstopspelletje blijkt in de praktijk van het leven en sterven een illusie. Op het sterfbed worden opvallend veel materialisten weer gelovig, al is het maar met het bekende 'ietsisme': er is meer tussen hemel en aarde...

Aan het begin van de twintigste eeuw was deze materialistische instelling ten opzichte van de dood al net zo bekend als nu. Rudolf Steiner geeft en passant in zijn voordrachten – naast het spirituele realisme, waarmee hij het leven na de dood beschrijft – een filosofische weerlegging van deze opvatting. Ook hier komt het nuchtere karakter van de antroposofie tot zijn recht. Het is een nuchtere wereldbeschouwing in die zin, dat zij de volle werkelijkheid – die door de mens fysiek, psychisch en geestelijk wordt ervaren – beschrijft. Ook wanneer iemand meent dat de werkelijkheid alleen uit fysieke materie bestaat, leeft hij psychisch en geestelijk in een andere realiteit. Dit gegeven werd sprekend geïllustreerd bij het sterven van een beroemde fysiicus uit de twintigste eeuw, professor Karl Weissenberg (1893-1976). Hoewel zijn hele beroepsleven in dienst had

gestaan van de moderne natuurwetenschap, die alleen de fysieke wereld als realiteit beschrijft, waren de laatste woorden van Karl Weissenberg op zijn sterfbed: 'Ja, die geistige Welt ist da!' Met deze woorden stierf een mens, die zijn leven lang het bestaan van de geest ontkend had. Ook wanneer iemand met ijzeren consequentie en discipline het materialisme preekt, is er blijkbaar een andere realiteit werkzaam, die vroeg of laat van zich laat horen...

De thema's van deze voordrachten hebben een nieuwe actualiteit gekregen door publicatie van twee boeken, die deze thema's voor onze tijd meer toegankelijk maken. Beide werken maken er aanspraak op, wetenschappelijk te zijn – hoewel deze wetenschappelijkheid onmiddellijk werd aangevochten van de kant van wetenschappers die zich niet buiten de paden van materialistische axioma's willen begeven.

De cardioloog Pim van Lommel publiceerde in november 2007 zijn boek *Eindeloos bewustzijn. Een wetenschappelijke visie op de bijna-doodervaring*. Het boek staat tot de dag van vandaag op de bestsellerlijst (90.000 verkochte exemplaren). Kort gezegd, maakt Van Lommel door zijn uitgebreide onderzoek op het gebied van de bijna-doodervaring duidelijk: 'Aan alles komt geen eind.' Zijn conclusie naar aanleiding van jarenlang empirisch onderzoek luidt: 'Ik denk dat de dood wel duidelijk is. Het lichaam sterft en het bewustzijn gaat door.' (Wilma de Rek, 'Interview Pim van Lommel, cardioloog', *de Volkskrant* 10 november 2007)

De arts en docent van het Universitair Medisch Centrum Utrecht Arie Bos publiceerde eerder dit jaar *Hoe de stof de geest kreeg. De evolutie van het ik* (met een voorwoord van Pim van Lommel).

Bos is een wetenschapper, die de kloof tussen levensbeschouwing en wetenschap overbrugt – met middelen die de wetenschap aanreikt. De conclusie van zijn betoog is, net als dat van Pim van Lommel maar langs andere wegen en methoden: 'Aan alles komt geen eind.' Ook in dit werk wordt aan de geest een eigen bestaan toegekend – met de conclusie, dat de geest het leven heeft voortgebracht. Het is ondoenlijk om het betoog van Arie Bos, in een boek van ruim 400 bladzijden, recht te doen. Het gaat mij hier om het signaal dat uitgaat van zijn betoog en van dat van Pim van Lommel. Twee wetenschappers die geheel op de hoogte zijn van de wetenschappelijke denkbeelden van onze tijd, komen onafhankelijk van elkaar tot een nieuwe conclusie. Dat deze conclusie wordt aangevallen door materialistische paradigma's is voorspelbaar en vanzelfsprekend. Pim van Lommel zegt hierover in een interview: 'Vroeger werden wetenschappers ingeperkt door de terreur van kerk en godsdienst. Dat is weggefallen, maar we hebben er een materialistisch paradigma voor teruggekregen.' Wanneer je de felle reacties van sceptici op deze publicatie volgt, krijg je wel eens de indruk dat deze critici over alles sceptisch zijn – behalve over hun eigen opvattingen, die als absolute waarheid worden gepresenteerd. Je hoeft geen profet te zijn om te voorzien dat deze felle strijd zich in de komende jaren zal voortzetten en verscherpen. Want het gaat niet om objectieve, waardevrije wetenschap, waar je zus of zo over kunt denken! Het gaat om opvattingen die verregaande gevolgen hebben voor ons leven en (voor wie het geloven wil) voor het leven na de dood.

Het is niet gemakkelijk om bij een dergelijke cyclus lezingen een nawoord te schrijven. Wat moet je nog toevoegen aan het werk van een geschoolde helderziende, die met een in zichzelf volmaakte logica de wereld van de gestorvenen toegankelijk maakt?

Judith van der Bend heeft in haar nawoord geprobeerd een brug te slaan van de inhoud van deze voordrachten naar de huidige praktijk van stervensbegeleiding. Enerzijds laat ze maatschappelijke en medische ontwikkelingen zien tot aan de nieuwste trends. Daarnaast beschrijft ze de praktijk van stervensbegeleiding en begeleiding van gestorvenen, zoals die in de Christengemeenschap gangbaar is. Uit de context wordt duidelijk dat ze op dit gebied een ruime ervaring heeft.

Ze beschrijft gebruiken en gewoonten die deels afkomstig zijn uit oude tradities – zoals het lezen van het Evan-

gelie voor de gestorvenen – en deels verder ontwikkeld zijn, zoals koeling van het stoffelijk overschot met behulp van graszoden. Deze manier van opbaren wordt op bescheiden schaal toegepast – maar uit de beschrijving blijkt tussen de regels door, dat er nog veel onduidelijkheden zijn rondom dit gebruik. Onze huidige pogingen om nieuwe vormen van opbaren te ontwikkelen en te beschrijven zijn pover vergeleken met de heldere en exacte formuleringen die Steiner gebruikt. Deze lacune is de schrijfster niet te verwijten. Dit laat wel zien hoe weinig volmaakt onze inzichten en resultaten zijn, vergeleken met de vergezichten die Rudolf Steiner kon bieden. Afgezien van deze onvolkomenheid is het Judith van der Bend gelukt, de inhoud van deze voordrachten in wisselwerking met de huidige praktijk helder te beschrijven.

Bastiaan Baan

Benno Sloots
Ein Deutsches Requiem (Brahms),
10-03-08

Esoterie: de actieve vorm van spiritualiteit

Bij het verschijnen van *Esoterische scholing*

Esoterie is de actieve vorm van spiritualiteit, die de poorten kan openen tot het geestelijke. Binnen de antroposofie wordt esoterie niet alleen bestudeerd, maar ook beoefend.

Honderd jaar geleden begon Rudolf Steiner met zijn werk op esoterisch gebied. Hij deed dit in de vorm van een esoterische school, waarin hij zowel kennis (historie, context, opvattingen) als kunde (meditatielessen, opdrachten, beoefening) inbracht. Zijn aanwijzingen met betrekking tot de meditatie zijn ook nu nog vruchtbaar. Naast de eerdere uitgaven *Meditatie* en *De weg tot inzicht in hogere werelden* is *Esoterische scholing* een actuele gids voor antroposofische meditatie.

In *Esoterische scholing* treedt een groten-deels onbekend element uit het leven van Rudolf Steiner naar voren: zijn werkzaamheid als esoterisch leraar en de band die hij in dit opzicht had met zijn leerlingen.

In 1902 was Steiner in Duitsland begonnen met het openlijk ontsluiten van de wereld die niet met de gewone zintuigen toegankelijk is. Dit was ongewoon in een tijd waarin het materiële aspect van de wereld in steeds meer facetten werd ontdekt en voor praktische toepassingen inzetbaar bleek. Zowel in het persoonlijke als in het maatschappelijke leven kwam deze benadering steeds sterker op. Dat was ook de reden dat Steiner een ander element naar voren wilde halen: de

wereld van de geest, die onder het geweld van een materialistische wereldopvatting ondergesneeuwd dreigde te raken. Dit deed hij in het kader van de Theosofische Vereniging, omdat de leden hiervan voor zijn benadering open stonden.

Steiner was niet van plan hierover alleen te vertellen in voordrachten voor leden en erover te publiceren in boeken en tijdschriften. Hij wilde het liefst de mensen die hierin konden meegaan, persoonlijk begeleiden. Hiervoor schoolde hij de vaardigheden en de vermogens van de leden om die weg naar de niet-zintuiglijke wereld te gaan.

Dit was geen kwestie voor beginners, voor mensen die kennismaakten met deze wereld van de geest, maar

voor gevorderden, die al vertrouwd waren met verschillende aspecten ervan. Zij moesten innerlijk tegen een stootje kunnen, maar vooral ook doorzettingsvermogen bezitten. Behalve persoonlijk werkte je ook in gemeenschappelijk verband hieraan, zoals op een school, waar leerlingen onderling bij elkaar het leerproces stimuleren. In tegenstelling tot een school waar studie wordt gemaakt van de materiële wereld die voor iedereen openbaar is (exoterisch), kun je een school waar innerlijk een wereld van de geest wordt ontsloten die aanvankelijk nog verborgen is, een esoterische school noemen.

Rudolf Steiner initieerde zo'n esoterische school. In deze uitgave wordt het ontstaan ervan gevolgd vanaf het prille begin. Dit gebeurt aan de hand van een briefwisseling met Mathilde Scholl uit Keulen, die representatief beschouwd mag worden voor de situatie van dat moment en die bovendien Steiners rol als persoonlijke esoterische leraar zichtbaar maakt. Scholl was al lid geworden van de Theosofische Vereniging toen Steiner in 1902 werd gevraagd om in Berlijn de Duitse afdeling van de Theosofische Vereniging op te richten en hierbij de functie van voorzitter op zich te nemen. In deze briefwisseling met haar wordt duidelijk zichtbaar welke persoonlijke band Steiner opbouwde met zijn leerlingen, evenals de hoge achting die hij genoot

en het grote vertrouwen dat in hem werd gesteld.

In dit prille begin sloot Steiner aan bij het theosofische gedachtegoed dat hij ook voor zijn eigen benadering geschikt achtte. Hij gaf hiertoe meermaals een exegese van het boekje *Licht op het pad* (1888) van Mabel Collins uit, ook persoonlijk voor Mathilde Scholl. Tegelijk was Steiner bezig zijn Duitse afdeling op te bouwen. Zijn boek *Theosofie* verscheen in 1904, waarin hij zijn eigen visie op de mens naar lichaam, ziel en geest ontvouwt, evenals artikelen in zijn pas begonnen tijdschrift over 'De weg tot inzicht in hogere werelden'. In deze openbare publicaties zet hij algemene richtlijnen uiteen om de esoterische weg te betreden. Hetzelfde, maar nog veel concreter, doet hij in zijn voordrachten voor leden. Dit alles met het doel leerlingen ook op het pad van de esoterische scholing te zetten.

Michel Gastkemper

In het nawoord bij deze uitgave gaan Michel Gastkemper en Roel Muniks in op deze esoterische school. Ook bespreken zij het vraagstuk van de geheimhouding en leggen zij een verband met de inrichting van de Vrije Hogeschool voor Geesteswetenschap in 1923/24.

Nieuwe uitgaven 2009-2010

Grondslagen voor een verruiming van de geneeskunde

Inzicht in het mysterie van Golgotha

Antroposofie voor jonge mensen

Grondslagen voor een verruiming van de geneeskunde

Als eerste uitgave voor 2009 is het boek *Grondslagen voor een verruiming van de geneeskunde* van Rudolf Steiner en Ita Wegman gepland. Het wordt de derde uitgave in de reeks *Werken en voordrachten op het terrein van de geneeskunde*. De eerste, *Geesteswetenschap en geneeskunde*, bevat voordrachten die speciaal voor artsen zijn gehouden. De tweede uitgave, *Gezondheid, ziekte, genezing*, is bedoeld voor een algemeen publiek.

Grondslagen voor een verruiming van de geneeskunde staat tussen beide in. Het is met recht een 'grondslagen'-boek. In korte hoofdstukken wordt hier het 'menschkundig' fundament gelegd voor de antroposofische geneeskunde. Vervolgens wordt dit toegepast op een aantal ziekteverschijnselen en individuele ziektegevallen.

Daardoor is het onontbeerlijk voor artsen en andere werkers in het antroposofisch-medische veld. In het hart van de antroposofische geneeskunde staat de genoemde 'menschkunde', een gedifferentieerde visie op de lichamelijke, psychische en geestelijke mens. Maar ook lezers die niet zelf in de gezondheidszorg werkzaam zijn, kunnen veel aan zulke fundamentele gezichtspunten hebben, bijvoorbeeld voor hun eigen gezondheid.

Daar komt bij dat de situatie in het veld van de gezondheidszorg in de afgelopen veertig jaar sterk is veranderd. Mensen zijn veel bewuster bezig met hun gezondheid, de houding tegenover artsen is veel mondiger, zelfzorgmiddelen liggen binnen handbereik, enzovoort. Juist bij deze tendens tot zelfverantwoordelijkheid kan dit boek goed aansluiten.

Ook het feit dat er een voortdurend debat gaande is over wat werkelijk tot de geneeskunde behoort en wat niet, pleit voor het uitbrengen van dit boek. De academische en wetenschappelijke wereld vragen om verantwoording. Een lector antroposofische gezondheidszorg aan Hogeschool Leiden en een Bernard Lievegoed-leerstoel aan de Vrije Universiteit in Amsterdam komen aan dit verlangen tegemoet. Maar ook de vanuit de antroposofie werkende organisaties op het terrein van de gezondheidszorg, die door overheid en maatschappij volledig worden

erkend, hebben met bewustzijn verantwoording af te leggen over wat zij doen en waar zij voor staan.

Het nawoord is geschreven door Christa van Tellingen, arts en onderzoeker in het Louis Bolk Instituut.

Inzicht in het mysterie van Golgotha

Op het programma voor 2009-2010 staat ook *Inzicht in het mysterie van Golgotha*, een serie lezingen gehouden in Berlijn, in het voorjaar van 1917. Ze verschenen nog tijdens Rudolf Steiners leven onder de titel *Bausteine zu einer Erkenntnis des Mysteriums von Golgatha*. In tien voordrachten gaat Steiner in op de fundamenten van het christendom. Hij komt daarbij te spreken over de mysteriën in voor- en vroegchristelijke tijden, over Griekse denkers, Romeinse keizers en anderen uit de omgeving van het vroege christendom. Ook besteedt hij aandacht aan kerkelijke leidsmannen zoals Origenes en Augustinus en geestelijke stromingen als gnosis en manicheïsme. Vanuit deze historische blikrichting wordt de drieledigheid van God en van de mens naar lichaam, ziel en geest nader uitgewerkt. Dit mondt uit in een nieuw begrip van Christus zoals deze niet alleen in de evangeliën verschijnt, maar in geestelijke gedaante als een levende impuls met de aarde en de mens verbonden blijft.

Antroposofie voor jonge mensen

Voor het najaar van 2010 staat ten slotte als derde boek *Antroposofie voor jonge mensen* op het programma. Dit zijn voordrachten die in 1922 in Stuttgart speciaal voor de jeugd zijn gehouden. Dit gebeurde binnen een context waarin een jongere generatie steeds meer in conflict kwam met een zittende, oudere generatie. Voor de ogen van zijn jeugdige toehoorders ontvouwde Steiner een groots panorama. Wat voor soort gemeenschap kunnen jongeren met elkaar vormen? Wat is opleiding, wat is pedagogie, wat is wetenschap? En vooral: wat is levende, geen dode geest? Steiner was verheugd dat juist de jeugd zo openstond voor de beelden die hij bij deze gelegenheid wist te schilderen. Naar zijn eigen zeggen was hem dat eerder nog niet in die mate gelukt. Op het einde worden de voordrachten tot een appel aan het hart van jonge mensen, om met de tijdgeest mee te strijden voor een nieuwe samenleving.

Algemene menskunde als basis voor de pedagogie
Antroposofie. Een nieuwe benadering
De antroposofische beweging I. Ontstaansgeschiedenis
De antroposofische beweging II. Toekomstimpulsen
Apocalypse en priesterschap
Het bewustzijn van de ingewijde
De bovenzinnelijke mens
Brieven
De christelijke inwijding en de mysteriën van de oudheid
Het esoterische christendom
Het evangelie naar Lucas
Het evangelie naar Marcus
Het evangelie naar Mattheüs
Het evangelie naar Johannes
De filosofie van de vrijheid
Gedichten, spreuken, meditaties
Geesteswetenschap en geneeskunde
Genezend opvoeden
Gezondheid, ziekte, genezing
Karmaonderzoek 1
Karmaonderzoek 2
Karmaonderzoek 3
Karmaonderzoek 4
Karmaonderzoek 5
Kerngedachten van de antroposofie
De kernpunten van het sociale vraagstuk
Kosmische hiërarchieën
De kringloop van het jaar
Kunst en cultuurvernieuwing
Meditatie
Mijn levensweg
Mysteriedrama's I
Mysteriedrama's II
Mysterieplaatsen en inwijdingwegen
Opvoeding en onderwijs
Sociale toekomst
De spirituele bronnen van de kunst
Theosofie
Vorbij de grenzen van de natuurwetenschap
Vorm en beweging
Vruchtbare landbouw op biologisch-dynamische grondslag
Waarheid en wetenschap en Filosofie en antroposofie
De weg tot inzicht in hogere werelden
Wegen naar Christus
Wereldgeschiedenis in het licht van de antroposofie
Werkingen van het karma
De wetenschap van de geheimen der ziel
Het wezen van de kleuren

Werken en voordrachten NIEUWE REEKS

Het uitgaveplan van de *Werken en voordrachten* NIEUWE REEKS groeit met de tijd. Iedere twee jaar zullen drie nieuwe boeken het licht zien.

In 2008, 2009 en 2010 verschijnen:

Esoterische scholing (GA 264, 266/I, 266/II, 266/III, 267 en 268, een keuze)

Grondslagen voor een verruiming van de geneeskunde (GA 27)

Inzicht in het mysterie van Golgotha (uit GA 175)

Antroposofie voor jonge mensen (GA 217)

Reeds verschenen:

Egyptische mythen en mysteriën (GA 106)

De wereld van de gestorvenen (GA 141 e.a.)

Binnengekomen gelden

Onze begunstigers hebben in groten getale bijgedragen.

Hieronder geven wij een financieel overzicht van alle steun sedert het verschijnen van onze vorige Nieuwsbrief, nu een jaar geleden:

<i>Bedragen</i>	<i>Aantal bijdragen</i>
Van € 0 tot 50	264
Van € 51 tot 99	56
Van € 100 tot 999	103
Van € 1000 tot 9999	1
Meer dan € 10.000	1

Totaal van alle bijdragen, inclusief een toezegging van de Antroposofische Vereniging: € 66.583,-

Wij hopen dat een flink aantal van de begunstigers die nog niet hebben bijgedragen, dat alsnog willen doen! Wij zijn zeer dankbaar voor alle verdere steun voor het vertaalwerk.

Het bestuur

Begunstiger worden?

Onze begunstigers vormen de financiële ruggengraat van de Stichting Rudolf Steiner Vertalingen. Met een bedrag van ten minste € 50 per jaar steunt u ons. Daarvoor ontvangt u afwisselend een of twee nieuwe delen per jaar.

Belangrijk: op de reeds verschenen delen ontvangt u 20% korting.

Wanneer u ons initiatief nóg krachtiger wilt steunen, geeft u zich dan op als decenniumbegunstiger. U betaalt dan € 3000 en ontvangt de gehele reeks van 48 delen gratis, plus de nieuw te verschijnen delen gedurende tien jaren.

U kunt ons ook bij testament een legaat toekennen.

Zo blijft de uitgave van Rudolf Steiners *Werken en voordrachten* ook op lange termijn verzorgd.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

Jan Bogaerts, secretaris

telefoon 06 22 12 88 24, e-mail

jbogaerts@gmail.com

Ja! Ik wil graag bijdragen aan het tot stand brengen van de editie Rudolf Steiner / Werken en voordrachten.
Hieronder geef ik mijn keuze aan.

- Ik geef mij op als begunstiger en ben bereid tot een schenking van € 50 per jaar. Ik ontvang de delen van het lopende jaar, terwijl ik eerdere delen met 20% korting kan aanschaffen.
- Ik heb mijn bijdrage overgemaakt op Postbankrekening 698 388 of Triodosrekening 21 21 85 225 t.n.v. Stichting Rudolf Steiner Vertalingen te Zeist.
- Ik wil graag een acceptgiro ontvangen.
- Ik geef mij op als decenniumbegunstiger. Ik maak een bedrag van € 3000 over en ontvang de gehele reeks van 48 delen gratis, plus de nieuw te verschijnen delen tot 2016.
- Ik overweeg u te steunen met een periodieke uitkering of een legaat. Neemt u contact met mij op.

Naam _____ m/v

Adres _____ E-mailadres _____

Postcode _____ Plaats _____ Telefoon _____

Deze bon graag in een voldoende gefrankeerde envelop toezenden aan:

Voldoende
frankeren
s.v.p.

Stichting Rudolf Steiner Vertalingen
Slotlaan 155-III
3701 CG Zeist